

*Dragomir Vojnić**

IN MEMORIAM
OLEG TIMOFEJEVIĆ BOGOMOLOV
(20. 8. 1927. – 14. 8. 2015.)

Ruska ekonomska znanost pretrpila je veliki gubitak smrću akademika Ruske akademije nauka, Olega Timofejevića Bogomolova koji je preminuo 14.8.2015. u Moskvi. Bio je začetnikom komparativnih istraživanja sovjetskog ekonomskog sistema i socijalističkih zemalja centralne i istočne Europe. Ova istraživanja i plodna međunarodna razmjena istraživača odvijala se u okviru Instituta za ekonomiju svjetskog socijalističkog sistema Akademije nauka SSSR-a. Njegov istraživački interes, upornost i mudrost obilježili su istraživanja u okviru Instituta i doprinjeli su njegovoj zavidnoj međunarodnoj reputaciji.

Običava se reći da su u rađanju i u umiranju svi ljudi jednaki. Međutim praznine koje nastaju poslije smrti svakog čovjeka, ne samo da nisu jednake, nego su u pravilu različite. U tom se kontekstu može slobodno reći da je praznina koju za sobom ostavlja Oleg T. Bogomolov veoma velika, posebno zbog toga što su se i kapitalizam i socijalizam našli u onoj fazi reforme koju je sudeći, po svemu onome što je Bogomolov napisao i izgovorio, upravo on najbolje razumijevao. Zbog svega toga je Oleg T. Bogomolov, tijekom proteklih decenija, postao ne samo vodeći ruski ekonomist, nego i u svijetu veoma poznat, tražen i cijenjen znanstvenik. Obnašao je brojne znanstvene i rukovodeće uloge u nizu veoma važnih, poznatih i cijenjenih svjetskih organizacija. U nizu drugih spomenuti ćemo samo dvije: International Economic Association i The Vienna Institute for Comparative Economic Studies. U svijetu je malo ekonomista znanstvenika, koji su se u toj mjeri kao Oleg

* Prof. dr. sc. D. Vojnić, emeritus

Bogomolov isticali u isto vrijeme i u znanstveno istraživačkom i u znanstveno organizacijskom i nastavnom radu. Oleg Bogomolov je godinama, kao Akademik, član Sovjetske i potom Ruske Akademije znanosti i umjetnosti, veoma uspješno obavljao funkciju direktora Akademijinog Ekonomskog instituta za istraživanje domaćih i međunarodnih ekonomskih odnosa.

Međutim, kada je u pitanju političko ekonomska i idejno politička reformska snaga Olega Bogomolova, onda bez ikakve rezerve treba reći da se njegove velike prednosti odnose na bolje povijesno i sadašnje sagledavanje i uzročno posljedično povezivanje i vrednovanje svekolikog kompleksa tržišta. Sve ovo treba opetovano i posebno istraživati i ispravljati zbog toga što su (slučajne ili namjerne) greške koje su od prvog dana pratile nastanak realnog socijalizma, i u konačnici dovele do njegovog neuspjeha i kraha, bile povezane sa različitim shvaćanjima mjesta i uloge tržišta. U vrijeme vladavine Staljina svaka je pozitivna uloga tržišta, u reformskim događanjima, praktično bila isključena. To je period antitržišnog dogmatizma. Izvjesne promjene u idejno političkim shvaćanjima antitržišnog dogmatizma dogodile su se tijekom šezdesetih godina prošlog stoljeća, u tijeku pripreme Velike Hruščovljeve reforme koja se trebala temeljiti na radničkoj demokraciji, na tržištu, na društvenom vlasništvu i samoupravljanju. Budući da su u tijeku pripreme te reforme uslijedili i odgovarajući politički razgovori (između Tita i Hruščova) u tu je suradnju bio uključen i Ekonomski institut Zagreb. Zadaća je bila davanje odgovarajućih savjeta i upozorenja temeljem iskustva razvitka modela socijalističkog samoupravljanja. Posebno pitanje se odnosilo na antitržišni dogmatizam. Plenum CK KP SSSR-a na kome je trebalo donijeti odluke o velikoj reformi u smjeru razvitka sustava socijalističkog samoupravljanja, bio je zakazan za studeni godine 1962. Najveća strahovanja (kako je Oleg Bogomolov kasnije govorio) odnosila su se na pitanje je li Hruščov dobro procijenio snage antitržišnog dogmatizma. Neuspjeh reforme je ova strahovanja potvrdio i reforma je pala. Padu ove velike reforme je doprinijela i činjenica da se sve to događalo u vrijeme Karipske krize. I premda se o ovim događanjima veoma malo znalo i govorilo i još manje pisalo, ona su ostavila veoma negativne posljedice. Oleg Bogomolov je bio prvi među ruskim ekonomistima znanstvenicima koji je shvatio svu težinu koju u sebi krije zapostavljanje uloge i mjesta tržišta. U traženju mogućih rješenja uspostavio je znanstveno povezivanje sa Ekonomskim institutom Zagreb. To je bilo moguće jer je atmosfera antitržišnog dogmatizma, poslije pada Hruščovljeve reforme nešto omekšala, barem u pogledu slobode znanstvenih istraživanja. Evgenij Lisičkin, suradnik Ekonomskog instituta Sovjetske Akademije znanosti u to je vrijeme u Ruskoj ambasadi u Beogradu naučio naš jezik i proučavao naša iskustva u razvitku modela samoupravljanja. U tom kontekstu je veoma važno spomenuti da je Oleg Bogomolov u to vrijeme bio savjetnik Gorbačova, koji je nešto više od drugih shvaćao ulogu tržišta ali je u toj mjeri bio impresioniran činjenicom da je Hruščov pao jer je podcijenio snagu antitržišnog dogmatizma da nije bio spreman na bilo kakav rizik. Međutim Bogomolov je bio toliko uvjerljiv i uporan u objašnjavanju

da bez tržišta nije ni teoretski moguće ostvarivati nikakve reforme u smjeru bilo kakvog, koliko toliko uspješnog modela privređivanja. Oleg Bogomolov je bio posebno uporan u znanstvenoj borbi za priznavanje odgovarajuće uloge tržišta tijekom svoje aktivnosti u ostvarivanju velikog međunarodnog projekta koji je, koristeći neutralnu političku poziciju Austrije, organizirao realizaciju projekta u okviru Bečkog instituta za komparativne međunarodne studije pod naslovom East West European Economic Interaction and Integration. U radu na ovome projektu bio je okupljen veliki broj znanstvenika i iz zemalja istočne Europe, potom zemalja u tranziciji i iz zemalja Zapada. Rezultati istraživanja na tome projektu, posebno kada su u pitanju zemlje u tranziciji, trebali su, pored ostalog, dati odgovore na pitanje u kome će se smjeru nastaviti reforma kapitalizma koja se tijekom prošlog stoljeća veoma uspješno ostvarivala u smjeru razvitka društva blagostanja. Ovo pitanje je imalo ključnu važnost zbog toga što je neposredno pred početak tranzicije sve više jačao model ekonomskog neoliberalizma, odnosno društva u kome bogati postaju sve bogatiji, a siromašni sve siromašniji. Nažalost, početak tranzicije se veoma malo ostvarivao u smjeru takve reforme kapitalizma, koja je uvelike bila, posebno u Europi, ostvarena tijekom prošlog stoljeća u izrazu društva blagostanja. Nadanja velikog broja znanstvenika okupljenih oko velikog međunarodnog projekta, već spomenutog Bečkog instituta za međunarodne komparativne ekonomske studije su ostala neostvarena. Ova ista ocjena se odnosi i na znanstvenike Ekonomskog instituta Zagreb koji su i kao članovi «Upravljačkog boarda» i kao istaknuti autori istraživači dali svoj doprinos radu na ovom projektu. Oleg Bogomolov bio je jedan od onih, istaknutih i u svijetu poznatih ekonomista koji su se, posebno poslije pada Hruščovljeve reforme zalagali, ili možda bolje reći borili za ostvarivanje takve reforme koja kao polaznu osnovu uzima odgovarajuću ulogu tržišta i tržišnih odnosa. Uvažavajući ovakve stavove Olega Bogomolova, Upravljački savjet Međunarodne organizacije ekonomista je odlučio da se posebni međunarodni skup ove organizacije, koji se održava, u pravilu jednom godišnje, održi u Moskvi u Ekonomskom institutu Ruske akademije znanosti. Glavni organizator ovog međunarodnog znanstvenog skupa bio je direktor Instituta Akademik Oleg Bogomolov. Na suradnju u pripremi i organizaciji ovog skupa bio je pozvan Ekonomski institut Zagreb. Ovaj znanstveni skup je veoma dobro uspio. Rezultati su objavljeni u posebnoj knjizi u izdanju Međunarodne asocijacije ekonomista u redakciji Olega Bogomolova. Ovaj međunarodni znanstveni skup je bio veoma dobra podrška Olegu Bogomolovu u njegovoj upornoj borbi za tržišnu reformu. U svom upornom nastojanju da uvjeri Gorbačova u nužnost tržišne reforme, Bogomolov je, u dogovoru sa Ekonomskim institutom Zagreb i Hrvatskom Akademijom znanosti i umjetnosti, dogovorio dolazak u Zagreb grupe od dvanaest ekonomista znanstvenika. Na čelu ove grupe znanstvenika bili su Gorbačovljevi savjetnici akademici Oleg Bogomolov i Abel Aganbegijan. Tjekom pripreme razgovora sa vodećim hrvatskim ekonomistima, Bogomolov je opetovano skrenuo Gorbačovljevu pozornost na činjenicu da je Hrvatska u vrijeme razvitka na temeljima

tržišno samoupravnog modela (u sklopu Jugoslavije) spadala među zemlje koje se najbrže razvijaju, tako da je bila proglašena za jednu od deset novo industrijaliziranih zemalja svijeta. Veliki interes ruskih ekonomista znanstvenika za razgovore u Zagrebu pokazivala je i sama činjenica da su na čelu grupe bili dva akademika koji su u isto vrijeme bili i savjetnici Gorbačova koji nije prihvaćao činjenicu da nikakva reforma, pa ni perestrojka, ne mogu uspjeti bez uvođenja i uvažavanja tržišta. Moderator razgovora na znanstvenom skupu u Zagrebu (u HAZU i Ekonomskom institutu Zagreb) su bili akademici Oleg Bogomolov i Jakov Sirotković. Ruski ekonomisti znanstvenici su bili ovim razgovorima veoma zadovoljni. Također su bili veoma zadovoljni knjigom nastalom temeljem ovih razgovora, u redakciji Jakova Sirotkovića i Ive Družića. Godine 1993. u Moskvi je održan svjetski kongres ekonomista. Oleg Bogomolov je pozvao Dragomira Vojnića, direktora Ekonomskog instituta Zagreb da govori na plenarnoj sjednici na početku rada Kongresa. Prvi govornik na kongresu bio je Jegor Gajdar, predsjednik Vlade Ruske federacije koji je, kao direktor jednog manjeg ekonomskog instituta, sudjelovao na već spomenutom skupu koji je Bogomolov organizirao u svom institutu (početkom devedesetih godina prošlog stoljeća) sa ciljem uvjeravanja Gorbačova da se reforma ne može uspješno ostvarivati bez odgovarajuće uloge i funkcije tržišta. Budući da je Vojnić na tom skupu bio dosta aktivan, Jegor Gajdar ga je već na prvoj pauzi pozvao na razgovor. Prva misao toga razgovora odnosila se na Olega Bogomolova i njegovo ukazivanje na veliku štetu koja je učinjena u svim zemljama u tranziciji. Naime, tranzicija se nije počela ostvarivati u okruženju društva blagostanja, nego u dominaciji modela ekonomskog neoliberalizma u kome bogati postaju sve bogatiji, a siromašni sve siromašniji. Nastavak ovakvih trendova bi značio da se u ovom novom XXI stoljeću neće nastaviti ona socijalno ekonomska i humana društvena kretanja koja su već bila ostvarena u prošlom XX stoljeću. Valja se ipak nadati da se to neće dogoditi i da će se društveno ekonomski i politički pogledi koje je u svojim znanstvenim i humanim stavovima veoma uporno zastupao Oleg Bogomolov, obnoviti i nastaviti i u ovom novom našem XXI stoljeću. U tome je kontekstu interesantno pogledati dvije knjige koje su bile pripremljene za znanstvene skupove u godini 2001. i 2002. Na poziv Bogomolova na ovim su skupovima aktivno sudjelovali i znanstvenici iz Ekonomskog instituta Zagreb na čelu sa direktorom Ivanom Teodorovićem. Uslijedili su susreti s Bogomolovom i suradnicima u Zagrebu i Hrvatskoj a rezultati tih razmjena mišljenja i istraživanja objavljeni su u zbornicima radova Ekonomskog instituta Zagreb i člancima u vodećem znanstvenom časopisu iz područja ekonomije – *Ekonomskom pregledu* kao i u časopisu Instituta Ruske akademije nauka – *Mir i Peremen*. Objavljeni radovi s obzirom na odjek i kvalitetu su ujedno bili i početci veoma zapažene međunarodne znanstvene afirmacije ruskih i hrvatskih ekonomista srednje i mlađe generacije. Valja se nadati da će se praznina koja je nastala odlaskom sa scene života Olega Timofejevića Bogomolova, postupno popunjavati novim mladim znanstvenicima, njegovim prijateljima i suradnicima.